

Список використаних джерел:

1. Основи філософських знань: [підручник] / М. І. Горлач, В. Г. Кремень, С. М. Ніколаєнко, М. П. Требін та ін. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 1028 с.
2. Спасибо-Фатєєва І. Замітки цивіліста про тенденції пізнання права власності / І. Спасибо-Фатєєва // Право України. – 2011. – № 5. – С. 29–35.
3. Хрестоматія по всеобщей истории государства и права: [учебное пособие] / [Сост. В.Н. Садиков]; под ред. З.М. Черниловского. – М. : Фирма Гардарика, 1996. – 413 с.
4. Пухан Иво, Поленак-Акимовская Мирьяна. Римское право: [базовый учебник] / [перевод с македонского В.А. Томсинова и Ю.В. Филиппова]; под ред. В. А. Томсинова. – М. : ИКД «Зерцало-М», 2003. – 448 с.
5. Підпригора О.А. Римське приватне право: [підручник] / О.А. Підпригора. – 3-є вид. перероб. та допов. – К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2001. – 440 с.
6. Макарчик В.С. Основи римського приватного права: [навчальний посібник] / В.С. Макарчик. – К. : Атіка, 2003. – 256 с.
7. Мірошніченко М.І., Мірошніченко В.І. Історія вчень про державу і право: [навчальний посібник] / М.І. Мірошніченко, В.І. Мірошніченко. – К. : Атіка, 2004. – 224 с.
8. Просторова редакція Руської Правди: [хрестоматія з історії держави і права України]: [навчальний посібник]: у 2-х т. / [Укладачі В.Д. Гончаренко, А.Й. Рогожин, О.Д. Святоцький]; за ред. В.Д. Гончаренка. – К. : ІнЮре, 1997. – Т. 1 – 799 с.
9. Руська Правда. Розширена редакція: [хрестоматія з історії держави і права України] / [АС. Чайковський, О. Л. Копиленко, В.М. Кривоніс та ін.]. – К. : Юрінком Інтер, 2003. – 656 с.
10. Нерсєсянц В.С. Філософія права: [учебник для вузов] / В.С. Нерсєсянц. – М. : Издательская Группа Инфора-М – Норма. – 652 с.
11. Рудольф фон Ієрінг. Борьба за право / [Перевод с немецкого П.П. Волкова] / Р. фон Ієрінг. – Москва, 1874. – 80 с.

СКРИПНИК Р. А.,

ад'юнкт кафедри кримінального права та кримінології факультету з підготовки фахівців для підрозділів слідства
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

УДК 343.7 (477)

**ПРЕДМЕТ ЗЛОЧИНІВ, ЩО ПОСЯГАЮТЬ
НА СИСТЕМУ СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ**

Стаття присвячена визначенню предмету злочинів, що посягають на систему страхування в Україні. Визначено загальні ознаки предмету злочинів, що посягають на систему страхування в Україні. Обґрунтовано те, що відмінність між предметом, знаряддями й засобами злочинів, що посягають на систему страхування в Україні, полягає в характері використання їх у процесі вчинення злочину.

Ключові слова: страхування, ознака, предмет злочину, знаряддя, злочинність, кримінальна відповідальність.

Стаття посвящена определению предмета преступлений, посягающих на систему страхования в Украине. Определены общие признаки предмета преступлений, посягающих на систему страхования в Украине. Обосновано то, что различие между предметом, орудиями и средствами преступлений, посягающих на систему страхования в Украине, заключается в характере использования в процессе совершения преступления.

Ключевые слова: *страхования, признак, предмет преступления, орудия, преступность, уголовная ответственность.*

The article is devoted to definition of crimes that infringe on the insurance system in Ukraine. The general features of the subject of crimes that infringe on the insurance system in Ukraine. Proved that the difference between objects, tools and means of crimes that infringe on the insurance system in Ukraine is the nature of their use in the commission of the offense.

Key words: *insurance, sign, object of the crime, guns, crime, criminal responsibility.*

Вступ. Предмет посягання відіграє важливу роль у з'ясуванні характеру вчиненого злочину. Його властивості нерідко дозволяють відмежувати злочин від адміністративного чи іншого правопорушення, оскільки оцінка багатьох дій значною мірою залежить від характеристики саме предмета злочину (зокрема, встановлення ознак предмета посягання є необхідною передумовою для з'ясування поняття продовжуваного злочину). Ця ознака складу злочину слугує розмежуванню окремих посягань, характеризуючи їх індивідуальні особливості, а також значною мірою здатна визначати характер і ступінь суспільної небезпеки злочинних діянь.

Постановка завдання. Визначити загальні ознаки предметів злочинів, що посягають на систему страхування в Україні і дати їх кримінально-правову характеристику.

Предмет як факультативну ознаку складу злочину досліджували багато науковців, а саме: М.І. Панов, П.С. Матишевський, М.І. Бажанов і П.С. Матишевський, А.В. Наумов, В.Я. Тацій та інші.

Результати дослідження. Проблема предмета злочину, зокрема його місце у складі злочину та значення для кваліфікації злочинного посягання, має свою давню історію, вона дотепер викликає наукові дискусії.

Дослідниками проблеми предмета злочину було сформульовано низку концептів, пов'язаних із визначенням його місця в складі злочину.

Найбільш поширеним у цьому контексті є погляд, відповідно до якого предмет злочину визнається факультативною ознакою об'єкта складу злочину. За такого підходу не конкретизується, яким елементом складу злочину охоплюється предмет посягання.

Предмет злочину як факультативну ознаку складу злочину розглядали, М.І. Бажанов і П.С. Матишевський, А.В. Наумов В.Я. Тацій.

Зокрема, В.Я. Тацій зазначає, що предмет злочину, який існує поряд з об'єктом, – самостійна факультативна ознака складу злочину [3].

На думку А.В. Наумова, предметом злочину є матеріальні предмети зовнішнього світу, на які безпосередньо впливає злочинець, здійснюючи злочинне посягання на відповідний об'єкт [4].

П.С. Матишевський стверджує, що предметом злочину є речі матеріального світу, впливаючи на які, особа посягає на блага, що належать суб'єктам суспільних відносин [5].

Концепція, згідно з якою предмет злочину є частиною об'єкта посягання, видається цілком правильною. Водночас ми підтримуємо думку А.А. Музики та Є.В. Лащука про те, що некоректно ототожнювати предмет злочину з об'єктом злочину в цілому або з будь-яким його елементом [6].

Згідно із цими науковими поглядами предмет злочину є складовою об'єкта злочину чи виступає будь-яким структурним елементом суспільних відносин, що охороняються кримінальним законом.

Г.А. Крігер писав, що предметом злочину слід вважати те, що зазнає безпосереднього впливу з боку злочинця при посяганні останнього на певні суспільні відносини. На думку автора, предметом злочину (у широкому розумінні цього поняття) є фізичні особи і їх дії, що виражають певні суспільні відносини, юридичні особи (підприємства, установи, організації), а також речі чи процеси, які слугують умовою існування або формою вираження чи закріплення конкретних суспільних відносин [7].

Визначення (розуміння) поняття предмета злочину вирізняється фундаментальним значенням для кримінально-правової доктрини, законотворення і юридичної практики. Зокрема, без правильного встановлення предмета злочину є проблематичним, а інколи й неможливим, вирішення питання про притягнення особи до кримінальної відповідальності.

Отже, при встановленні предмета будь-якого злочину необхідно мати на озброєнні визначення загального поняття предмета злочину. Предметом злочину є факультативна ознака об'єкта злочину, що знаходить свій прояв у матеріальних цінностях (котрі людина може сприймати органами чуття чи фіксувати спеціальними технічними засобами), з приводу яких та шляхом безпосереднього впливу на які (або без такого впливу) вчиняється злочинне діяння.

З'ясовуючи сутність запропонованого визначення, предмет злочину ми розглядаємо передусім як кримінально-правове поняття. У цьому значенні для будь-якого предмета злочину є притаманними численні ознаки – зокрема, матеріальність, структура, стан, кількість, якість предмета злочину, його соціальне значення, вартість, характер зв'язку з іншими ознаками складу злочину.

Перелічені ознаки предмета злочину в сукупності складають систему ознак, що нами зведені в три групи:

- фізичні ознаки;
- соціальні ознаки;
- юридичні ознаки.

Фізичні ознаки предмета злочину відображають його природні властивості. До них, зокрема, належать: матеріальність, кількість, якість, форма, стан, структура.

Таке розуміння фізичної ознаки предмета злочину є новітнім для кримінального права як науки та здатне замінити застарілі погляди на матеріальність предмета злочину. Проблема насамперед полягає в самій категорії «матеріальність» – у філософії її визначають по-різному.

Матеріальними (фізичними) вважають цінності, що можуть сприйматися органами чуття людини або спеціальними технічними засобами. Визначення в такий спосіб поняття матеріальності дає змогу визнавати предметом злочину ті цінності, фізична наявність яких категорично заперечувалася, або до якоїсь пори вони були невідомі людині, а також надає можливість чітко відмежовувати ці предмети від тих явищ, які можуть лише усвідомлюватися людиною.

Зазначене дає підстави зробити висновок про те, що предметом злочину не можуть бути нематеріальні цінності (життя, здоров'я, авторитет, соціальний статус особи, її суб'єктивні права, честь і гідність, соціальні норми, ідеї, поняття тощо). Предметом злочину також не можна визнавати певні процеси, дії, діяльність, функції, стани, і, навпаки, предметом злочину можна й слід визнавати, зокрема, інформацію, електричну, теплову та інші види енергії, органи або тканини людини, кров людини.

Соціальні ознаки предмета злочину відображають його значення для людини, суспільства, є результатом оцінювання такого предмета останніми. До соціальних ознак предмета злочину відносять такі: вартість, безпечність або небезпечність для людини, функціональне призначення (культурне, історичне, економічне, політичне тощо), позитивне чи негативне значення для людини, приналежність окремій особі (в аспекті відповідної форми власності).

Предметом злочину є цінності (лише матеріальні) – те, що оцінюється, тобто включено в систему відносин між людьми – пов'язане з життям і стосунками людей у суспільстві. Цінність виступає зовнішньою властивістю предмета, однак вона притаманна йому не від природи (вона не є внутрішньою складовою самого предмета), а завдяки тому, що цей предмет введений у сферу суспільного буття людини й став носієм певних суспільних відносин. Зараз для кримінального права не мають значення ті природні явища, які не належать до сфери суспільного буття людини. Наприклад, до відкриття електричної та ядерної енергії ці фізичні явища не були предметами суспільних відносин, а тому вони не могли бути й предметами будь-яких злочинів.

Юридичні ознаки предмета злочину характеризують його в кримінально-правовому аспекті. Це такі ознаки:

- наявність злочинного діяння, вчиненого з приводу відповідних матеріальних цінностей та шляхом безпосереднього впливу на них (або без такого впливу);
- наявність мети впливу на бажаний для винуватого предмет;
- форма законодавчого визначення (як саме – безпосередньо чи опосередковано предмет злочину визначений у кримінально-правовій нормі);
- факультативність (предмет не є обов'язковим для всіх складів злочинів).

Предмет злочину завжди пов'язаний з об'єктивною стороною, що нерідко знаходить свій прояв у безпосередньому впливі на нього шляхом злочинного діяння (дії або бездіяльності). Однак злочинного впливу на предмет може й не бути. Це трапляється в багатьох випадках готування до злочину або ж при вчиненні незакінченого замаху на злочин. Злочинні діяння в зазначених випадках вчиняються з приводу відповідного предмета злочину. Нарешті, предмет злочину підпорядкований об'єкту злочину. Мається на увазі те, що на відміну від поширеного бачення місця предмета злочину як факультативної ознаки складу злочину (чи об'єктивної сторони злочину), слід розглядати його як факультативну ознаку об'єкта злочину, але не в структурі суспільних відносин, а у вигляді самостійної факультативної ознаки об'єкта посягання. Предмет злочину є складовою об'єкта злочину та нерозривно пов'язаний із суспільними відносинами, що охороняються кримінальним законом.

Ознаки, що характеризують предмет злочину (фізичні, соціальні та юридичні), поділені на окремі види залежно від таких критеріїв: 1) за значенням предмета для кваліфікації; 2) за способом висвітлення предмета у кримінальному законі; 3) за наявністю ознак (властивостей) предмета злочину; 4) за плинністю (змінami) властивостей предмета; 5) за структурою предмета; 6) за походженням предмета злочину.

У науковій літературі зазначається, що особливістю предмета шахрайства, передбаченого ст. 190 КК України, є те, що ним може бути як чуже майно, так і право на таке майно [8; 9; 10], що зумовлює віднесення цього виду шахрайства до злочинів проти власності. «Небезпечність злочинів проти власності, – зазначає Л.М. Кривоченко, – важливість їх охорони кримінально-правовими засобами визначається тим, що вона є найважливішою соціальною цінністю: нормальне функціонування відносин власності забезпечує стабільність всієї економічної системи, підвищення рівня добробуту народу» [9].

Під майном розуміються речі матеріального світу, яким притаманні специфічні ознаки фізичного, економічного та юридичного характеру.

До фізичних ознак належить те, що вказані речі можуть бути вилучені з володіння законного власника або пошкоджені чи знищені, тобто предметом цього злочину можуть бути речі у фізичному розумінні цього слова.

Економічними ознаками таких речей є те, що вони: 1) повинні мати цінову та споживчу вартість, здатність задовольнити матеріальні та пов'язані з ними потреби людини; 2) мають бути відокремлені від природного середовища чи бути створені заново. Звичайним проявом вартості речі є грошова оцінка. З огляду на це, предметом злочинів проти власності взагалі і шахрайства зокрема визначаються документи, які виконують роль грошового еквівалента і надають майнові права без будь-якого додаткового оформлення (цінні папери,

білети грошово-речової лотереї, талони на паливно-мастильні матеріали, білети на проїзд транспортом тощо).

Не визнаються предметом таких злочинів так звані легітимаційні знаки (жетони камери схову, гардеробні номери тощо), а також різноманітні накладні, квитанції, чеки, довіреності, інші документи, які самі по собі не мають вартості, а лише надають право на одержання майна. Заволодіння такими предметами утворює підготовку до відповідних посягань і підлягає правовій оцінці з урахуванням положень ст. 14 КК України.

Юридичними ознаками таких речей є те, що право на майно належить певному власнику або особі, якій воно на законній підставі ввірено, перебуває в її віданні чи під її охороною, а для винного майно є чужим [9, 10].

Право на майно – це набута в результаті дій потерпілого можливість шахрая користуватися, володіти й розпоряджатися чужим майном.

Щодо об'єктів власності, які можуть відчужуватися лише в установленому нормативно-правовими актами порядку, така можливість шахраєві може бути надана тільки шляхом оформлення відповідних документів (договір купівлі-продажу майна, договір дарування речі, доручення на право користування нею тощо) [10].

Вчиняючи шахрайство, страхувальник (вигодонабувач) може як діяти активно (повідомляти неправдиві відомості, провокувати або імітувати настання страхового випадку тощо), а може вчиняти цей злочин і бездіяльністю (не повідомляти страховику про фактори підвищеного ризику), не перешкоджати поширенню вогню при пожежі.

Протиправні наслідки такого діяння – це нанесення шкоди юридичній особі (страхової організації), а також його акціонерам, власникам або учасникам й опосередковано – іншим клієнтам, з внесків яких фактично оплачується незаконне збагачення шахраїв.

Злочини у сфері страхування зазіхають на власність як економіко-правову категорію. Якщо уявити собі власність структурно, ми побачимо, що вона в цивільно-правовому розумінні включає в себе економічний зміст – майно та його привласнення власником (власність віднесена цивільним законодавцем до речових, майнових прав) і правовий зміст – правомочності власника, а саме права на володіння, користування і розпорядження цим майном, а також виключне, тільки власнику належить, право передавати названі правомочності іншим особам (юридичним і фізичним).

Страхове шахрайство полягає в розкраданні чужого майна або придбанні права на нього у сфері укладання, коли дії або виконання договору про обов'язкове чи добровільне страхування, скоєному способами обману або зловживання довірою, заподіяли майнову шкоду власнику чи законному власнику. Страхове шахрайство володіє всіма ознаками розкрадання: воно є протиправним, безоплатно вчиненим із корисливою метою і заподіяла збитки власнику чи законному власникові майна вилученням і (або) зверненням чужого майна на свою користь чи на користь інших осіб.

Здійснюючи шахрайство у сфері страхування, особа, не маючи прав на конкретне майно в певній ситуації (страхові внески, страхові виплати), застосовуючи способи обману або зловживання довірою, незаконно, безпідставно, без внесення відповідного грошового або іншого еквівалента, заволодіває вказаним майном, для того щоб отримати знову-таки незаконну матеріальну вигоду. Обман при цьому передбачає спотворення інформації або замовчування про неї (інформаційний вплив на потерпілого), при якому останній вводиться в оману, з метою змусити його передати винному чуже не належне йому майно чи право на нього. За формою вираження обман може бути усним, письмовим, у тому числі з використанням підроблених документів; виділяють також конклюдентну форму обману.

Висновки. Отже, предметом злочинів у сфері страхування є безпосередньо грошові кошти, а саме сума страхового відшкодування. Добровільність відшкодування з боку страхової компанії є обов'язковою ознакою страхових злочинів. Ця добровільність, по суті, є фіктивною, тому що страховик діє під впливом обману або зловживанням довірою.

Список використаних джерел:

1. Конституція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу до відомостей : <http://zakon.rada.gov.ua/>.
2. Кримінальний кодекс України : чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 03 травня 2013 року (відповідає офіц. текстові). – К. : Паливода А.В., 2013. – 212 с.
3. Кримінальне право України: Загальна частина : [підручник] / за ред. проф. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – 4-е вид., переробл. і допов. – Х. : Право, 2010. – 496 с.
4. Наумов А.В. Российское уголовное право. Курс лекций : в 3-х т. / А.В. Наумов. – 4-е изд. перераб. и доп. – М. : Волтерс Клувер, 2007– . – Т.1 : Общая часть. – 2007. – 504 с.
5. Матишевський П.С. Кримінальне право України. Загальна частина : [підручник для студ. юрид. вузів і фак.] / П.С. Матишевський. – К. : А.С.К., 2001. – 352 с.
6. Музика А.А. Предмет злочину: теоретичні основи пізнання : [монографія] / А.А. Музика, Є.В. Лащук. – К. : Паливода А.В., 2011. – 192 с.
7. Кригер Г.А. К вопросу о понятии объекта преступления в советском уголовном праве / Г.А. Кригер // Вестник Московского университета. – № 1. – М., 1955. – С. 123.
8. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України. – 2-ге вид., перероб. і доп. / за заг. ред. П.П. Андрушка, В.Г. Гончаренка, Є.В. Фесенка. – К., 2008. – 1428 с.
9. Кримінальне право України: Особлива частина : [підручник] / [М.І. Бажанов, Ю.В. Баулін, В.І. Борисов та ін.] ; за ред. проф. М.І. Бажанова, В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – 2-е вид., перероб. і доп. – К. : Юрінком Інтер, 2005. – 544 с.
10. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / [А.М. Бойко, Л.П. Брич, В.К. Гришук, О.О. Дудоров та ін.] ; за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – 9-те видання, переробл. та доповн. – К. : Юридична думка, 2012. – 1316 с.

